

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ) У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Ольга ЗІМОНОВА (Мелітополь, Україна)

Анотація. Україна, як і багато інших держав, не може обійтися без висококваліфікованих, висококультурних, грамотних людей. Тому саме заняття з української мови (за професійним спрямуванням) сприяють удосконаленню практичних навичок грамотного усного і писемного мовлення.

Проблема грамотності студентів, викладачів (взагалі нашого суспільства) не тільки не втрачає своєї актуальності, а навпаки, набуває її ще більше сьогодні. У даній статті особлива увага приділена значенню наукового перекладу під час вивчення дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» у вищому навчальному закладі. Зроблено висновок, що застосування навчального перекладу тільки тоді принесе користь, коли проводитиметься систематично і в певній системі. Добір дидактичного матеріалу залежить, насамперед, від мети, яку ставить перед собою викладач. Бо саме завдяки цьому ми закріплюємо у студента навички правильного грамотного мовлення, які він пізніше буде використовувати у своїй професійній діяльності. У статті наводяться приклади текстів економічного спрямування для перекладу та редагування. Важливе місце у статті автор відводить питанням мовного етикету, який регулює мовну поведінку і взаємини між співробітниками. Є також приклади завдань, пов'язані з даною темою. Етикетні звертання слугують не лише для встановлення контактів зі слухачами, а й використовуються для діалогізації усного мовлення, активізації уваги у професійному середовищі. Важливим є також правильне і доречне використання вставних слів і виразів, обережне послуговування крилатими словами та іншими фразеологізмами.

Значення вивчення української мови (за професійним спрямуванням) у ВНЗ досить важливе для підготовки майбутнього фахівця-економіста. Працюючи з документами, треба бути грамотним, а у професійному середовищі слід правильно і грамотно висловлювати власні думки, уміти толерантно, аргументовано відстоювати свою позицію.

Ключові слова: грамотність, кодифікація, стилістика, наукове спілкування, мовленнєва культура, фахівець, науковий переклад, заняття, фахова мова, мовна компетенція.

Annotation. Ukraine, as well as many other countries can't manage without highly skilled, highly cultured, competent people. That's way the classes of Ukrainian for special purposes promote improvement of practical skills of competent written and oral speaking.

The problem of literacy of students, teachers (generally our society) doesn't lose its relevance but is conversely becoming more significant nowadays. In this article special attention is paid to value of the scientific translation during studying of discipline "Ukrainian for Special Purposes" in the higher institution. It is made a conclusion that using of educational translation brings benefit only in that case, when it is carried out systematically. Selection of didactic material depends on the goal, which the teacher wants to reach. Thanks to this material we nail down the student's skills of the correctly competent speaking which he will use in his professional activity. In the article are given some examples of economic texts for translation and editing. A prominent place in the article the

author allocates to questions of language etiquette, which regulates a linguistic behavior and relations between the colleagues. Also there are some examples of tasks, which are connected with a subject. Etiquette requests serve not only for contact establishment with listeners but also are used for a dialogization of oral speaking, activation of attention in their working environment. It is important to use the expletives correctly and appropriate. It is important to use carefully the aphorisms and idioms.

For efficiency of business relations it is necessary to be guided not only on himself and on those who wants to develop the manner of communication.

The value of learning Ukrainian (for Special Purposes) at the university is important for training of future economic experts. It is necessary to be competent in the professional environment Working with documents. It is necessary to express the thoughts correctly and competently, to be able to defend the position tolerant and reasoned.

So, the caring attitude to language is external sign of language etiquette.

Keywords: literacy, codification, stylistics, scientific communication, linguistic culture, specialist, scientific translation, lessons, professional language, language competence.

Україна, як і багато інших держав, не може обійтися без висококваліфікованих, висококультурних, грамотних людей. Тому саме заняття з української мови (за професійним спрямуванням) сприяють формуванню мовленнєвої культури майбутнього фахівця, удосконаленню практичних навичок грамотного усного і писемного мовлення.

Питання мовної культури були об'єктом наукової уваги в лінгвістиці, розглядалися відомими мовознавцями, зокрема І. Огієнком, О. Потебнею, В. Виноградовим. Пізніше фахівцями в галузі державного управління й мовознавства Н. Бабич, В. Князєвим, І. Плотницькою, П. Редіним, С. Шумовицькою та ін.

Проаналізувати особливості процесу формування мовленнєвої культури; визначити порушення норм літературної мови, що можуть заважати взаєморозумінню між фахівцями і сформулювати аспекти, на які необхідно звернути увагу, щоб уникнути цих незручностей; запропонувати необхідні форми і методи для удосконалення підготовки майбутнього фахівця.

Без мови ми не можемо уявити собі функціонування жодної сфери людського життя. Українська літературна мова, маючи визначені орфографічні та орфоепічні правила, граматичні форми і словниковий склад, є важливим засобом спілкування між людьми на всій території нашої держави.

Знання мови оцінюється щодо точності, ясності, виразності, стилістичної

вправності, майстерності мовця у використанні лексичних і граматичних синонімів, у доборі варіантів висловлювання тощо. Майбутній фахівець, як ніхто інший, має досконало знати і дотримуватись усіх мовних норм.

Проблема грамотності студентів, викладачів (взагалі нашого суспільства) не тільки не втрачає своєї актуальності, а навпаки, набуває її ще більше сьогодні. Особливо високі вимоги ставить сучасне життя до рівня грамотності, що вимагає від нас уміння користуватись і писемною, і усною формами мови у всіх сферах життя «Писати безграмотно – значить посягати на час людей, до яких ми адресуємося, а тому абсолютно неприпустимо у правильно організованому суспільстві», - писав академік Л.В. Щерба.

Серед основних завдань навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» є:

- вивчення теоретичних засад нормативності української мови та поняття норми як основи сучасної української мови;
- володіння нормами літературної мови, вміння користуватися її виражальними засобами в різних умовах наукового спілкування відповідно до мети і змісту висловлювання;
- сприяння підвищенню мовленнєвої культури, сформувавши мовне чуття за допомогою низки вправ і завдань;
- вироблення навичок правильного використання різних мовних засобів залежно від сфери й мети спілкування;
- виховання естетичного ставлення до мови, почуття особистої відповідальності за власну мовну поведінку і за стан мовленнєвої культури суспільства тощо.

Грамотність – це один із показників загального рівня культури сучасної людини. Як свідчить аналіз стану грамотності наших студентів з української мови, у багатьох з них саме у школі не сформовано навички грамотного письма. Мовні огріхи, які почасти зустрічаються під впливом того чи іншого говору, знижують культуру усного і писемного мовлення носіїв місцевих говірок.

Необхідно зазначити, що саме школа відіграє велику роль в оволодінні

населенням нормами літературної мови, у боротьбі з негативним впливом місцевої говірки на усне і писемне мовлення учнів. А вищий навчальний заклад має закріпити у студентів уміння бездоганно володіти усіма мовними нормами, збагатити словниковий запас, сприяти розвитку усного і писемного професійного мовлення.

Кожен наш студент є мешканцем певного регіону, носієм певної говірки, він звик до мови своєї місцевості і застосовує її у навчанні й повсякденному житті. Викладачам мови важливо домогтися, щоби студенти так само вільно володіли і нормами літературної мови. Проте робити це треба обережно і тактовно.

У зв'язку з посиленням уваги до культури усного і писемного мовлення майбутніх фахівців, питання теорії і практики української професійної мови в сучасних умовах набуває особливої уваги.

Одним із засобів боротьби за чистоту мови на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням) є навчальний переклад. Чим більше студенти порівнюватимуть різні форми та мовні засоби, тим уважнішими вони стають до норм обох мов. Багато мовознавців, педагогів зверталися до навчального перекладу, як однієї з форм покращення мовної грамотності.

Відомий психолог М.І. Імеладзе дає досить цікаве визначення навчального перекладу, а саме: «Переклад – це специфічна форма активності, в основі якої лежить установка, що може призвести в дію поперемінно або одночасно будь-які мовні засоби, які знаходяться в розпорядженні суб'єкта відповідно до завдань, що стоять перед ним» [6, с.124]. Тому, чим частіше на заняттях застосовуватиметься переклад, тим більш вільним буде перехід з однієї мови на іншу, тим більш глибокими будуть знання обох мов.

Найпоширенішим є переклад з російської мови на українську. Це дає можливість орієнтуватись у структурі української та російської мов.

Застосування навчального перекладу тільки тоді принесе користь, коли він проводитиметься систематично і за певною системою. Добір дидактичного матеріалу залежить насамперед від мети, яку ставить перед собою викладач.

Під час вивчення конкретних тем доцільно підбирати відповідний матеріал.

Це можуть бути окремі слова, словосполучення, речення і навіть цілі тексти. Мельничайко В. Я. у своїй роботі «Творчі роботи на уроках української мови. Конструювання. Редагування. Переклад» зазначає: «Навіть при перекладі окремих речень неможливо сконцентрувати всю увагу на якомусь одному мовному факті, якщо переклад здійснюється з метою ґрунтовного опрацювання певної конкретної теми, розпорошувати увагу учнів на інші мовні явища було б недоцільним» [3,с.73].

Необхідно зазначити, що для засвоєння одного певного правила бажано застосовувати переклад окремих слів та словосполучень.

Під час повторення теми «Співвідношення звуків і букв» можна запропонувати перекласти українською мовою слова та словосполучення і проаналізувати різницю у написанні букв у російській та українській мовах. Наприклад: поэт Белецкий, высоты Евразии, инженер-экономист, экспедиция в Египет, летчик Фадеев, энергия воды, машинист электровоза [1,с.345; 2,с.17].

До теми «Правила вживання апострофа та м'якого знака» можна запропонувати переклад таких слів: святой, племя, миллион, семья, оловянный, мясной, девять, мягкий, пламя.

Крім цього, до теми «Милозвучність української мови» можна використати диктант-переклад такого типу: областной, шестьсот, счастливый, комендантский, жалостливый, сердце, поздно, контрастный .

Для перекладу текстів за фахом необхідно підбирати матеріал відповідно до кожної спеціальності. Можемо навести такі приклади:

Для студентів технічних спеціальностей:

«Характер коррозионных процессов определяется свойствами корродирующего металла и коррозионной среды. Отсюда вытекает многообразие видов коррозии, которые различают по механизму, условиям протекания и характеру разрушения.

По механизму процесса коррозия бывает химическая и электрическая.»

Для студентів економічних спеціальностей:

«Капитал – это деньги, пущенные в оборот и приносящие доходы от этого

оборота.оборот денег – это вложение их в предпринимательство, передача в ссуду, сдача в наем. Таким образом, деньги создают условия для появления финансов как самостоятельной сферы функционирования денежных отношений.

Финансы – система денежных отношений, выражающих формирование и использование денежных фондов в процессе их оборота».

Для студентів спеціальностей «агрономія» та «екологія»:

«Животный мир представляет собой важную часть биосферы. Роль животных в круговороте веществ и потоках энергии определяется высоким уровнем протекающих в их организмах энергетических процессов, исключительным многообразием (около 2 млн. видов) и большой подвижностью. Чем больше разнообразие организмов, протяженнее и сложнее цепи питания в биоценозе, тем он устойчивее. Велика роль животных в формировании ландшафта. За счет морских, в основном одноклеточных, животных (отр. Foraminifera, Radiolaria) образуются осадочные породы. Планктонные организмы, имеющие наружные раковины, после смерти оседают на дно. Скопления их скелетов (глобигериновый ил) на дне морей и океанов в тропической и умеренной зонах покрывают площадь 105 млн. км². Большую роль играют животные в образовании почв. Живущие в почве простейшие, круглые и кольчатые черви, коллемболы, клещи, насекомые и их личинки, млекопитающие разрыхляют почву, способствуют проникновению в нее воздуха и влаги, обогащают органическими веществами, обеспечивают плодородие».

Переорієнтація техногенного суспільства з розвитку й удосконалення техніки на розвиток людини, її особистісних і культурних рис, зміна суспільної свідомості у ставленні до освітньої сфери – ці чинники зумовлюють необхідність по новому подивитися на проблему грамотності

Отже, навчальний переклад має неабияке значення для оволодіння студентами усіма мовними нормами. Перекладаючи тексти за фахом, наш студент зможе у своїй подальшій діяльності орієнтуватися у професійній термінології. Професія інженера, програміста, енергетика, економіста, фінансиста, бухгалтера, маркетолога передбачає, у першу чергу, роботу з людьми. А грамотність в усному

і писемному мовленні – це обличчя фахівця.

Під час вивчення даної дисципліни важлива увага приділяється також мовному етикету, який регулює мовну поведінку і взаємини між співробітниками. Тому слід звернутися до етикетних звертань, що слугують не лише для встановлення контактів зі слухачами, а й використовуються для діалогізації усного мовлення, активізації уваги у професійному середовищі.

Можна на занятті запропонувати такі завдання:

1. Подані іменники поставити у кличному відмінку: друг ,Олег Іванович, голова зборів, директор, Василь Петрович, Батьківщина, студент-маркетолог, Тетяна Кузьмівна, економіст, викладач, Лука, суддя...

2. Написати лист-запрошення, використовуючи звертання.

Під час вивчення теми: «Науковий стиль української мови» потрібно звернути увагу на особливості висловлення подяки у наукових текстах. Морфологічною особливістю наукового спілкування є висловлення подяки від третьої особи, і дуже рідко від першої. Мовний етикет науки обслуговує одну із сфер фахового спілкування, тому засоби його вираження мають певні розрізнявальні ознаки залежно від різновиду наукового стилю. І структура мовного етикету визначається формою наукового спілкування – писемного чи усного.

Тож основна мета під час навчання мови - формування умінь і навичок володіння словом

Слово - складне мовне явище. Майбутні фахівці повинні зрозуміти особливості слова, побачити всі його сторони, використати його так, щоб чітко та зрозуміло донести колегам свою думку. Це і значить - володіти словом.

Складовою культури мовлення є вміння аргументувати, вести дискусію, полемізувати тощо. У зв'язку з цим необхідно говорити не лише про «володіння словом», а про «володіння мовленням», не просто про розуміння характеру, особливостей, можливостей слова, а про вміння їх поєднувати і використовувати.

Саме на заняттях з української мови за професійним спрямуванням, використовуючи різні вправи, майбутні фахівці вчаться володіти словом.

У студентів необхідно формувати вміння робити структурний аналіз тексту і вміння користуватися різними типами мовлення: опис, розповідь, міркування. Вони повинні знати особливості стилістики тексту, особливості побудови мовлення, як загальні, так і часткові. Римський теоретик красномовства Квінтіліон писав про це достатньо точно: «Перш за все необхідно знати, що потрібно нам у мовленні звеличити чи знизити, що промовити стрімко чи скромно, забавно чи поважно, предовго чи коротко, грубо чи ніжно, пишно чи тонко, величаво чи гречно, а після розсудити, якими іносказаннями, якими фігурами, в якій мірі і в якому розташуванні можемо досягти нашого наміру».

Крім стилістичних, студенти мають знати орфоепічні, орфографічні, граматичні і пунктуаційні норми. Тому необхідно забезпечити вивчення даного курсу достатньою кількістю аудиторних годин.

Отже, значення вивчення української мови (за професійним спрямуванням) у ВНЗ досить важливе для підготовки майбутнього фахівця. Працюючи з документами, треба бути грамотним, а у професійному середовищі слід правильно і грамотно висловлювати власні думки, уміти толерантно, аргументовано відстоювати свою позицію.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності / С.Я.Єрмоленко. – К.: Довіра, 1999. – 431с.
2. Зубков М.Г. Сучасна українська ділова мова / М.Г. Зубков. – Харків: Торсінг, 2002. – 447с.
3. Мацько Л.І. Українська мова: формування національної свідомості // Педагогіка і психологія.- 1996. - №1 с.70
4. Мельничайко В.Я. Творчі роботи на уроках української мови. Конструювання. Редагування. Переклад./В.Я.Мельничайко.- К.: 1981. –278с.
5. Омельчук С.Я. Усі уроки української мови в 6 класі / С.Я.Омельчук, А.І.Ляшкевич, М.В.Чаловська [Упорядн. С.А.Омельчук]. – Х.: Основа, 2006. – 432с.
6. Потебня А.А. Эстетика и политика. / А.А. Потебня. – М.: 1976. – 229с.
7. Пентилюк М.І. Культура мови і стилістика./ М.І.Пентилюк. – К.:

Вежа,1994.-240с.

8. Стельмахович М. Етнопедagogічні основи методики української мови (теоретичний аспект проблеми)// Українська мова і література в школі. – 1993.- №5-6.-с.19-23

9. Ткаченко О.П. Мовне самоствердження українців на тлі історичного досвіду народів світу // Дивослово.-1994.-№4.с.15-19

10. Шевчук С.В. Українське ділове мовлення / С.В.Шевчук. – К. 2000. – с.474